

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

משנה

משנתנו עוסקת בדין דברים שאינם חמץ גמור, ויש בהם שני מינים: א. 'חמץ על ידי תערובת', והיינו חמץ שאינו נמצא בעין, כמות שהוא, אלא מעורב בדברים אחרים. ב. 'חמץ נוקשה', והיינו חמץ שאינו ראוי לאכילה. ובדברים אלו אין איסור 'בל יראה' מן התורה, ומשנתנו מבארת כיצד יש לנהוג בהם בפסח: ואלו דברים שעוברים - מתבערים מן העולם בפסח, כלומר אף שאין הם חמץ גמור, ומן התורה הם אסורים רק באכילה אך אין איסור בהשהייתם, מכל מקום מדרבנן אסור אפילו להשהותם בפסח, והם חייבים בביעור: א. פתח הפתח - מין מאכל העשוי מפת מעופשת וחלב, שטובלים בו את המאכל. ב. ושכר המרי - שכר שהיו עושים בארץ מדי, מחיטים ושעורים שרויים במים. ג. והמין האדומי - חומץ הנעשה בארץ אדום, שנותנים בו שעורים והם מחמיצים. ד. וזיתים המצרי - מין רפואה העשויה משעורים, מלח וכרכום, שהיו עושים במצרים.

עד כאן נימנו מיני מאכלים שמעורב בהם חמץ, מכאן ואילך מונה המשנה דברים שהם 'חמץ נוקשה', כלומר, שאינם ראויים לאכילה: ה. וזמא של צבעים - מים שמערבים בהם סובין, ומשתמשים בהם לצביעה. ו. ועמילן של טבחי - פת שנעשית מקמח של תבואה שאינה בשלה, ומכסים בה את הקדירה כדי שתקלוט את הפסולת. ז. וקולן של סופרים - דבק שנעשה מאבק הקמח שבבית הריחיים, והסופרים מדביקים בו את הניירות. נמצא לדברי תנא קמא, שחובת הביעור מדרבנן היא רק בדבר שיש בו חסרון אחד, או שהוא תערובת חמץ והוא ראוי לאכילה, או בדבר שהוא חמץ ממש ואינו ראוי כל כך לאכילה, אבל בדבר שיש בו שני חסרונות, גם שהוא תערובת חמץ, וגם שאינו ראוי כל כך לאכילה, אין חיוב לבערו, ומותר להשהותו בפסח.

רבי אלעזר חולק ואומר, אף טיפולי נשים - גם אותם תמרוקים שמניחות הנשים על בשרן, להסיר את השיער או לעדן את הבשר, ומעורב בהן סולת, יש לבער בפסח, אף על פי שיש בו את שני החסרונות, שזו רק תערובת חמץ וגם אינו ראוי לאכילה.

מסיים רבי אלעזר ואומר: זה הפלל בדיני חמץ, כל דבר שהוא מין דגן, ומעורבים בו מים המחמיצים אותו, אף שהוא מעורב במינים אחרים, ועשוי לטיבול ולא לאכילה בפני עצמו, ומחמת כן אין דרך לאוכלו בכמות כזו שיאכל האדם כזית חמץ תוך כדי אכילת פרס, וגם אם אינו ראוי לאכילה, הרי זה עובר בפסח - יש לבערו קודם הפסח. הרי אלו באזהרה - האוכל אותם עובר ב'לא תעשה', בין אם זהו חמץ שאינו ראוי לאכילה, ובין אם זהו חמץ המעורב במינים אחרים [ובאופן זה אותם מיני היתר מצטרפים לחמץ האסור, ואם אכל כזית מהתערובת עבר באיסור לא תעשה], ואין פה מושם עונש פרת, כיון שלא ענשה התורה כרת אלא את האוכל חמץ הראוי לאכילה, וללא תערובת דברים אחרים.

גמרא

מבאר הר"ף: ה' דתנן - מה ששינו במשנה 'שכר המרי והמין האדומי', שיש איסור דרבנן להשהותם בפסח, בראית פהו מ'א עסקינן - היינו באופן שמעורבים בהם מים, ומחמת כן הם מחמיצים, ואכל לית פהו מ'א - אבל אם אין בהם מים כלל, לא - אין בהם איסור, ואף מותר לאוכלם בפסח, דמ'א ל'ן - שהרי מקובל בידינו דמ' פירות אין מחמיצין - משקים שאינם מים, כגון השיכר או החומץ הללו, אינם מחמיצים ללא

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

תערובת מים. ובגמרא דבני מערבא אמרי - וכן בירושלמי אמרו בביאור משנתנו, וכלהו על ידי מוי - וכל אלו האמורים במשנה היינו כשהם מעורבים במים.

⚡

הגמרא מבארת עתה מה טיבם של מינים אלו המוזכרים במשנה, ומדוע יש איסור דרבנן בהשהייתם בפסח: 'ביתא הבבלי, משום קומינתא דאומא דאית ביה - מחמת הפת המעופשת המעורבת בו, ומוסיף הר"ף, ונקרית 'בובא אלבון'. 'חמין האדומי, דרמו ביה שיערי - כיון שמטילים בו שעורים. 'וזיתא המצרי, תני רב יוסף - שנה רב יוסף ברייתא זו, כך עשוי זיתום המצרי, תלתא שיערי, ותלתא קורטמי, ותלתא מלחא - שליש שעורים, ושליש כרכום, ושליש מלח. 'וזומא של צפעיין, הקא תרגימו - כאן, בבבל, ביארו שאילו הם מניא דחורא - מי סובין, שמשתמשים בהם לצביעה. 'ועמילן של טבחין, פת העשויה מתבואה שלא הביאה שליש - שלא גדלה אפילו בשיעור שליש מגידולה הראוי, שפניחין אותה על פי הקדרה, ושואבת את הוזהמא. 'קולן של סופרים, הקא תרגימו, פרוצא דאושכפי - דבק של סנדלרים, וסופרים נמי - וגם הסופרים מנדקין בהם ניריתיהן.

⚡

הגמרא מביאה ברייתא המבארת עתה את דין התורה בענין מינים אלו שהוזכרו במשנתנו: תנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (שמות יב כ) 'כל מחמץ לא תאכלו, ולשון 'כל' באה לרבות ביתא הבבלי, ושכר המדי, וחמין האדומי, וזיתא המצרי, וכיוצא באלו, שאינם חמץ בעין, אלא מעורבים במינים אחרים. יכול היית לומר שיהא ענין פרת על אכילה זו, תלמוד לומר - לכך נאמר בפסוק (שמות יב טו) 'כי כל אכל חמין ונקרתה הנפש ההוא משראל, ופסוק זה מיותר לכאורה, שהרי כבר נאמר (שמות יב יט) 'כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל, ואם חייבה התורה כרת על אכילת 'מחמצת', והיינו עיסה שהוחמצה על ידי דבר אחר, כל שכן שיש חיוב כרת על אכילת 'חמץ', והיינו עיסה שהחמיצה מחמת עצמה, ומדוע כתבה התורה פסוק זה, אלא ללמדך שרק 'כל אכל' חייב כרת, אבל לא 'כל חמץ' בכרת, אלא רק על אכילת חמין דגן גמור, כמות שהוא, ענין פרת, ועל עירובו - ואילו על אכילת מאכל שמעורב בו חמץ [וכל שכן 'חמץ נוקשה', שאינו ראוי לאכילה (כ"ו)] עובר בלאו בלבד, ואינו חייב כרת, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, על חמין דגן גמור ענין פרת, ועל עירובו בלא פלוג - אינו חייב מן התורה בכלום.

ומבאר הר"ף: אף על גב דאמור רבנן - אף שאמרו חכמים בברייתא 'על עירובו בלא פלוג, מילקא הוא דלא לקי - כוונתם רק שאין בכך חיוב מלקות, אבל אפירא איבא - אך יש בכך איסור [יש אומרים שזהו איסור דאורייתא, שהרי 'חצי שיעור אסור מן התורה', ויש אומרים שאין איסור תורה בחצי שיעור על ידי תערובת, ואין כאן אלא איסור דרבנן (ריטב"א)], וכי אמרי רבנן נמי דלא לקי - ואף מה שאמרו חכמים בברייתא שאין מלקות על אכילת חמץ המעורב במינים אחרים, הני מילי היבא דליבא - זהו דווקא באופן שאין במאכל זה שיעור פת חמץ הראוי לאכילה בכדי אכילת פת, כגון ביתא הבבלי וכיוצא בו, שהוא עשוי לטבל בו את הפת, ואין אוכלים ממנו שיעור שיש בו כזית חמץ בכדי אכילת פת, אבל היבא דאיבא - אבל באופן שיש בתערובת שיעור פת חמץ הראוי לאכילה בכדי אכילת פת, אפילו לרבנן שבברייתא, לקי - חייב מלקות [ולדעת הרמב"ם (ספר המנוחות ל"ח קל"ח) אין בו חיוב כרת, ולדעת הרמב"ן (בהשגות ס) יש בזה חיוב כרת].

⚡

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

משנה

משנתנו מבארת את הדין של בצק שאינו עומד לאכילה: **בצק שהניחוהו בסדקי עריבה - לסתום את הסדקים שבקערה, כדי לחזק אותה שלא תישבר לגמרי, אם יש מהבצק שיעור כזית במקום אחד, חייב לבטל אותו קודם הפסח. ואם לאו, שאין כזית במקום אחד, אף אם יש בכמה מקומות סחות מכזית, וביחד הם מצטרפים לכזית, מכל מקום כיון שאין מקום אחד שיש בו כזית הכל בטל במעוטו, ואין צריך לבערו.**

אגב הדין הקודם מביאה המשנה דין נוסף בענין דומה: **וכן לענין טמאה, אם נגע שרץ בבצק הנמצא בסדקי העריבה, ומיועד לחיזוקה, והנידון הוא האם יש להחשיב את הבצק כחלק מהעריבה וממילא נטמאה גם העריבה, או שהבצק נחשב כדבר בפני עצמו, ואין זה נחשב כאילו נגע השרץ בעריבה עצמה, הדין תלוי בזה, אם הקפיד עליו - על הבצק, שלא יהא מונח שם, והוא עתיד להוציאו משם, אף אם אין בו שיעור כזית הרי הוא חוצץ בפני הטומאה, שאינו נחשב כחלק מהקערה, ואין נגיעת השרץ בבצק מטמאת את הקערה. ואילו אם רוצה בקיומו של הבצק באותו מקום, אפילו אם יש בו שיעור גדול של כמה זיתים, מכל מקום הוא בטל ותריו הוא נחשב כעריבה עצמה, והשרץ שנגע בבצק מטמא את העריבה כולה.**

המשנה דנה עתה בבצק שאין ידוע אם החמץ: **בצק חרש - בצק שמכים עליו ואינו משמיע קול [והרי הוא דומה לחרש, שמדברים עמו ואינו עונה], ומחמת כן לא ידוע אם החמץ או לא [בצק שמחמץ משמיע קול מסוים כשמכים בו], ואין ידוע אם החמץ או לא, אם יש שם בצק אחר פיוצא בו - שנילוש באותה שעה שלשו בצק זה, שאותו בצק כבר החמיץ, הרי אף זה, שאין ידוע אם החמץ, אסור, כיון שבודאי החמץ גם הוא, אף על פי שאין הדבר ניכר בו.**

גמרא

גמרא

שנינו במשנה, 'בצק שבסדקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד, חייב לבערו. ואם לאו, בטל במעוטו'. אמר רב יהודה, אמר שמואל, לא שנו דין זה, שאם אין בו כזית מותר להשהותו, אלא במקום העשוי לחזק - שהבצק מונח שם כדי לחזק את העריבה, שלא תשבר מחמת הסדקים שבה, שבאופן זה הבצק בטל לעריבה, אבל אם הבצק מונח במקום שאין עשוי לחזק, אף ששעורו פחות מכזית, חייב לבטל. מדייק הר"ף, מכלל - משמע מכך, דאם היה בבצק שיעור כזית, אפילו אם היה מונח במקום העשוי לחזק, חייב לבטל. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תנו רבנן בברייתא, עריבת העבדנין - קערה של מעבדי עורות, שמשתמשים בה להשריית עורות בחומרים המרככים ומעבדים אותם, שנותן לתוכה קמח, שאף הקמח משמש לצורך עיבוד העורות, אם היה זה תוך שלשה ימים לפסח, חייב לבטל, כיון שעדיין הקמח ראוי לאכילה, לאחר שלשה ימים, כבר אינו ראוי לאכילה ואין לו שם 'חמץ' ואינו חייב לבטל. אמר רבי נתן, במה דברים אמורים - באיזה אופן נאמר דין זה, שתוך שלשה ימים לנתינת הקמח חייב לבערו, באופן שלא נתן לתוכה עורות לעיבוד, אבל אם כבר נתן לתוכה עורות, אפילו תוך שלשה ימים אינו חייב לבטל, כיון שהעורות מקלקלים מיד את כל התערובת שבעריבה, ואין היא ראויה לאכילה כלל. אמר רבא, הלכה כרבי נתן, ואפילו אם הניח את העורות בעריבה רק יום אחד, ואפילו אם הניחם רק שעה אחת.**

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: **תנו רבנן בברייתא, הפת שעפשה ונפסקה מלאכל לאדם, והכלב יכול עדיין לאוכלה, לא פקע ממנה שם 'אוכל', ולכן מטמאה טומאת אוכלין בכביצה,**

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

ככל מאכל, שזהו שיעורו לקבל טומאה, ואם היא תרומה טהורה הרי היא נשפכת עם התרומה הטמאה בפסח, כשהגיע זמן הביעור, דכיון שאינה ראויה לאכילת אדם, מותר לטמא אותה בידים. מדייק הרי"ף: הא - אבל אם נפסלה הפת מלאכל לקבל, אינה צריכה שרפה בזמן הביעור, כיון שאין לה שם 'אוכל' כלל. ותנן נמי - וכן שנינו במשנה (טהרות פ"ח מ"ו), כל המיוחד למאכל אדם, ונטמא, הרי הוא טמא - נשאר בטומאתו, עד שיפסל מלאכל לקבל. ומשמע, הא - אבל אם נפסל מלאכל לקבל, נפיק ליה - יוצא הוא מתורת אוכל, והיה ליה עפרא בעלמא - והרי הוא כעפר, וכשם שלענין טומאה דינו כעפר, כך לענין חמץ, אין בו חובת ביעור. ותניא נמי - ושנינו כן אף בתוספתא, הקילור - מין רפואה שנותנים על העין, והאספגלנית והרטיה - מיני תחבושות, שנתן לתוכה קמח קודם הפסח, אין צריכה לבער אותם כשהגיע זמן ביעור חמץ, וכן מלוגמא - תרופה, העשויה מחמץ, שנשרחה קודם הפסח, אין צריכה לבער.

❧

שנינו במשנה, בצק חריש, אם יש שם פיוצא בו שחמץ, אסור. מבררת הגמרא, אם אין שם פיוצא בו, מהו - מה דינו של הבצק, וכיצד משערים אם כבר החמץ. מבארת הגמרא, אמר רבי אבהו, אמר רבי שמעון בן לקיש, משערים אם עבר שיעור זמן כדי שיחלה אדם מן מוגדל ניגזה לטבריה, דחינו מיל, וזהו שיעור זמן של שמונה עשרה דקות (סלחן ערוך).

❧

משנה

אדם שלש עיסה חייב להפריש ממנה חלה ולתת אותה לכהן. המשנה מבארת את הדין של בצק שנילוש ביום טוב של פסח לצורך אפיית מצות, ונטמאה העיסה: מבררת המשנה, כיצד מפרישין חלה בטמאה ביום טוב של פסח, כלומר, הרי כיון שהעיסה טמאה אי אפשר לתת את ה'חלה' לכהן, ונמצא שאינה ראויה לאכילה, ואילו ההיתר לאפות ביום טוב הוא רק דבר שנצרך לאכילה, ואם כן יאסר לאפות את החלה לאחר שתופרש. וכן אי אפשר להניחה בצד ולא לאפותה כלל, שהרי בודאי תחמץ. ואף אי אפשר להאכילה לבהמה, כיון שאסור לבער קדשים ביום טוב. מביאה המשנה שלש שיטות בדבר, רבי אליעזר אומר, לא תקרא לה האשה שם 'חלה', כלומר לא תפריש את החלה עד שתאפה העיסה, ולאחר האפייה תפריש את מצה אפויה לשם חלה. וההיתר לאפות את הכל ביום טוב הוא כיון שכל מצה ומצה שהיא אופה, ראויה לאכילה, שהרי ניתן להפריש אחרת לשם חלה.

בן בתירא אומר, תפריש האשה את ה'חלה' מהעיסה, ולא תאפה אותה, וכדי שלא תחמץ תטיל אותה בצונן - במים קרים, ובמוצאי יום טוב תשורף אותה.

אמר רבי יחזקאל, לא זהו חמץ שמזהרים עליו בבל וראה ובל ופצא, כיון ש'חלה' זו אינה שייכת לאשה, אלא היא מתנת כהנים, וגם אין כהן מסוים העובר באיסור זה, כיון שלא ניתנה החלה לשום כהן, אלא מפרישתה בעודה עיסה, ומנחתה עד הערב, ושורפת אותה במוצאי יום טוב, ואם בינתיים החמיצה, החמיצה, ואין בכך איסור.

❧

גמרא

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת שבמשנתנו: תניא בברייתא, רבי אומר, הלכה ברבי אליעזר, שתפריש האשה חלה לאחר האפייה. ורבי יצחק אומר, הלכה בבן בתירא, שתפריש חלה מהבצק, ותטיל בצונן. פוסק

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

הרי"ף: וְהִלְכֵתָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שתפריש חלה לאחר האפיה, כְּדִפְסָא רַבִּי, דְּמִיָּמָא לָן - שהרי מקובל בידינו שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי מִחֲבָרֵי - הלכה כרבי במקום שנחלק עם תנא אחר [ולא כשחולק עם כמה תנאים]. וְעוֹד טַעַם לַפְסוֹק כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּהָא - כיון שדין זה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שיש להפריש חלה לאחר האפיה, שְׂיִיכָא בְּהַד אַחֲרֵיתֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - שייך לדין אחר שאמר רבי אליעזר בהלכות חלה, דְּאָמַר, אָף אָדָם שֶׁלֹּשׁ כֻּמָּה עִיסוֹת שֶׁאֵין בְּכֹל אַחַת מֵהֶם שִׁיעוֹר הַפְּרִשָּׁה חֻלָּה, הָרֹדֶה וְנֹתֵן פֶּת לֶסֶל - אם כשהוציא את הלחמים מהתנור נתן את כולם בסל אחד, ובכולם יחד יש שיעור הפרשה, הִסֵּל מִצָּרְפִּין לְהַתְחַיֵּב בַּהֲפִרְשַׁת חֻלָּה, וְחָד טַעַמָּא הוּא - וטעמו של רבי אליעזר במשנתו הוא כטעמו בדין זה של צירוף סל, והיינו שאף לאחר האפיה ניתן להפריש חלה, וּבְבָר פֶּסֶק שְׁמוּאֵל לִגְבִי צִירוֹף סֵל שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּעֲנִין זֶה, וְאֶפְיֹלָה בְּעֵבִין - גם אם אפאן באופן דְּאֵין הַעִיסוֹת נִשְׁכָּחוֹת זֶה בְּזוֹ, ואין ביניהן חיבור כלל, מכל מקום הִסֵּל שְׁכוּלָן מוֹנַחוֹת בּוּ מִצָּרְפִּין לְחֻלָּה, וכיון שנפסקה הלכה כרבי אליעזר בענין צירוף סל, ממילא הלכה כמותו אף במשנתו, שיש להפריש חלה לאחר האפיה.

מוסיף הרי"ף: אֵלָּא מִיָּהוּ - אמנם, הֵנִי מִיָּלִי - דין זה הוא רק בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, דְּחִיּוּב הַפְּרִשָּׁה חֻלָּה דְּאֻרִּיתָא הִיא [כלומר, עיקר חיובה מדאורייתא, ולכן אף שבזמן הזה היא דרבנן החשיבוה כחלה דאורייתא], וְכִיּוֹן שְׁהִיא חֻלָּה טְמֵאָה, לֹא חֲזִיָּא - אינה ראויה לְאֲכִילָה בְּלֵיל, לֹא לְגִדּוּל וְלֹא לְקָטָן, וְלִפִּי שְׁאִסּוּר לְאַפּוֹת בְּיוֹם טוֹב דְּבָר שְׂאִינּוּ אֲכָל נֶפֶשׁ, וְגַם אִסּוּר לְשִׁרּוֹף קִדְּשִׁים בְּיוֹם טוֹב, הִצְרִיךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִזְמַר שֶׁלֹּא תִקְרָא לָהּ הָאִשָּׁה שֵׁם 'חלה' עַד שֶׁתֵּאֲפָה, דְּעַל יְדֵי זֶה כִּיּוֹן דִּלֹּא נִקְרָא לָהּ שֵׁם חֻלָּה עַדִּין לֹא נִתְקַדְּשׁ, וְכָל רִיפְתָּא וְרִיפְתָּא דְּאֻרִּיתָא - וְכָל פֶּת וּפֶת שְׁנֵאֲפִית, אֲמַרְיָנָן הֵא הִיא דְּחֲזִיָּא לְאֲכִילָה - אנו אומרים שהיא ראויה לאכילה, ואין איסור באפייתה, וְכֹד מִיִּפְרָשָׁא לְחֻלָּה מִיָּהוּיָהּ וְקִרְיָהּ לָהּ חֻלָּה - ולאחר האפיה, כשמפרישים אחת מהן וקוראים לה שם 'חלה', אֲשֶׁתִּרְיִין הֵנָּה בְּלֵהוּ - הותרו כל שאר הלחמים באכילה, וּמִיתְסַר לָן הִיא חֻלָּה בְּלֵהוּ - ונאסרת חלה זו בלבד, וְשִׁבִּיק לָהּ - ומניח את החלה עד מוצאי יום טוב, וְשִׁרְיָה לָהּ - ושורף אותה. אֲבָל חֻלָּת חוּצָה לְאַרְצֵי, דְּמִדְּרַבָּנָן הִיא - שעיקר חיוב הפרשה הוא רק מדרבנן, לֹא צְרִיכָה לֹא מִיָּדִי - אינה צריכה תיקון כלל, ואין בה כל חשש, אֵלָּא קִרְיָא לָהּ שֵׁם קוֹדֶם הַפְּרִיָּה, כְּדִרְכוּ, וְאֶפְיָא לְכַתְּחִלָה - ואופה אותה לכתחילה ביום טוב, אף שהיא טמאה, וְאֲכִיל לָהּ - ויאכל אותה בְּהֵן קָטָן, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל (בכורות כז.), אֵין חֻלָּת חוּצָה לְאַרְצֵי אִסּוּרָה אֵלָּא לְמִי שְׁטִמְאָה יוֹצֵאָה עָלֶיהָ מִגּוּפָהּ, והיינו בְּאִישׁ עַד שִׁירְיָהּ קָרִי, וּבְאִשָּׁה עַד שֶׁתֵּאֲפָה נָדָה, אֲבָל לְשֹׂאֵר טִמְאִים מוֹתֵר לְאוֹכְלָהּ, ולכן בכהן קטן אין איסור אכילת חלה טמאה, וכיון שהחלה ראויה לו לאכילה, מותר לאפות אותה ביום טוב. וְאֵי לִיכָּא - ואם אין בְּהֵן קָטָן שיאכל את החלה ביום טוב, עֲבָדִינָן - עושים כְּדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר, לֹא תִקְרָא לָהּ שֵׁם עַד שֶׁתֵּאֲפָה, וְלִפִּי נֶפֶק יוֹמָא טְבָא שְׂרִפְיָנָן לָהּ - וכשיוצא יום טוב, שורפים את החלה. פוסק הרי"ף: וְכֵן הִלְכֵתָא - וכן היא ההלכה.

שנינו במשנה, 'רבי אליעזר אומר, לא תקרא לה שם עד שתאפה וכו'', אמר רבי יהושע, לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובלל ימצא, אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה החמיצה'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין אפיה ביום טוב, ועל פיה תבואר מחלוקת תנאים זו שבמשנתנו, לגבי הפרשת חלה: אֵיתָמַר - נשנתה מחלוקת אמוראים זו בבית המדרש, הָאוֹפָה מְיוֹם טוֹב לְצוּרֵךְ יוֹם חוּל, רַב הִסְדָּא אָמַר, לִזְקָה, כְּדִין כָּל אָדָם הָעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּיוֹם טוֹב. וְרַבָּה אָמַר, אֵינּוּ לִזְקָה. מבארת הגמרא את טעמי

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

מחלוקתם: רב חסדא אומר, לוקה, שהרי עשה מלאכה האסורה ביום טוב, ולא אמרינן - אין אומרים, 'הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזיא ליה, השתא נמי חזיא ליה' - כיון שאם היו אורחים מזדמנים לביתו, היתה האפיה ראויה לאותו יום, אף עתה, שלא באו אורחים, נחשבת האפיה כראויה לאותו יום, וכיון שאין אומרים סברא זו, לכן הוא לוקה. ורבא אומר, אינו לוקה, כיון דאמרינן 'הואיל ואי מקלעי ליה אורחים'.

ואסיקנא - והסיקה הגמרא, דרב חסדא ורבה, בפלוגתא דרבבי אליעזר ורבבי יהושע קא מופלגי - נחלקו במחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע במשנתנו, לגבי הפרשת חלה, דרבא שאמר אמרינן 'הואיל', סובר ברבי אליעזר, ורב חסדא דאמר לא אמרינן הואיל, סובר ברבי יהושע. ומבאר הר"ף, דרבבי אליעזר סבר, דהאי חלה - שחלה זו שהופרשה ביום טוב, חמין שמזזהרין עליה בכל יראה וכל ימצא היא, מאי טעמא - ומה הטעם לכך, והרי היא קדושה ואינה ממון בעלים, דאמרינן - כיון שאנו אומרים, הואיל ואי פעי מתשיל עלה - כיון שאם ירצה האדם, יוכל להשאל על הפרשת החלה, כפי שנשאלים על נדר, ומשוי לה חול וחזיא ליה - ותהיה החלה חולין וראויה לו לאכילה, וחדר מפריש אחריתי - ואחר כך יפריש חלה אחרת כדי להתיר את כל העיסה באכילה, השתא נמי פדידיה דמנא - אף עתה, שלא נשאל, נחשבת החלה כאילו היא שלו, ומזזהר עליה בכל יראה וכל ימצא, ולכן אמר רבי אליעזר שלא תקרא להם שם עד שתאפה. ורבבי יהושע סבר, לא אמרינן - אין אומרים 'הואיל', והלכה - ולכן סובר רבי יהושע שלא זהו חמין שמזזהרין עליו בכל יראה וכל ימצא.

מברר הר"ף את ההלכה: ואסיקנא הלכתא - והרי נפסקה ההלכה ברבי אליעזר, שאומרים 'הואיל', ומוזהרים על חלה זו ב'בל יראה', הלכה - ולכן גם הלכתא ברבא, האומר שהאופה ביום טוב לצורך חול אינו לוקה, דקאי - שהוא סובר ברבי אליעזר, דהלכתא בוותיה, וכיון שאם יזדמנו לו אורחים יהיה המאכל ראוי לאכילה בו ביום, אין לוקים על אפיה זו.

משנה

משנתנו מבארת כיצד יכולות כמה נשים לאפות מצות בתנור אחד, בלא לחשוש שבזמן שכל אחת ממתינה לחברתה, תחמיץ עיסתה: רבן גמליאל אומר, שלש נשים לשות פאחת - מותר להן ללוש כל אחת את עיסתה בזמן שחברותיה לשות את עיסותיהן, אף שכל עיסה היא בשיעור שתמלא את כל התנור, ולא תוכלנה לאפות יחד אלא בזו אחר זו, ואופות שלשתן את עיסתן בתנור אחר זו אחר זו, ואין חוששים שמא בינתיים תחמיץ העיסה שמחוץ לתנור. וחקמים אומרים, אין להקל כל כך, שהרי יתכן שתחמיץ העיסה, אלא יעשו כך, שלש נשים עסיקות בבצק, כל אחת בעיסתה, האחת לשה, ובאותו זמן האחת כבר עורקת - מרדדת את הבצק למצות, ובאותו זמן האחת כבר אופה את מצותיה בתנור, וכשתסיים השניה את רידודה כבר תוציא הראשונה את המצות ותוכל השניה לאפות מיד, ועד שתסיים השלישית את הלישה והרידוד, כבר תסיימנה השתיים הראשונות את האפיה, ונמצא שאין אחת מהן צריכה להמתין לחברתה כלל, אלא כל אחת המסיימת את הרידוד אופה מיד. רבי עקיבא אומר, אין לעשות כדברי רבן גמליאל, ששלשתן עורכות יחד, כיון שלא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורין שוין, אלא יש נשים זריזות ויש עצלניות, יש עצים הנוערים היטב ויש שאינם בוערים כל כך, יש תנור שמתחמם מהר ויש שאינו מתחמם מהר, ולכן יש לעשות כדברי חכמים, שילושו ויערכו ויאפו בזו אחר זו, ונמצא שעוסקות בבצק כל הזמן, וכל זמן שהידים

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

עוסקות בבצק, אפילו זמן רב, אינו בא לידי חימוץ. זה הכלל, תפח - אם רואה האשה שהבצק עומד לתפוח ולהחמיץ, תלבוש בצונן - תטבול ידה במים צוננים ותעביר את ידה על העיסה, כדי שתתקרר ולא תחמיץ.

סג

גמרא

מבאר הרי"ף, משנתנו עוסקת בשלשה בצקות, דרבן גמליאל סבר, שלש נשים מתחילות ללוש באחת שלשה בצקות, ובשמועיות לאפיה, אפות זו אחר זו, ואף על פי שבאופן זה נמצא שממתנת השלישית עד כדי שלש הפיקות ושתי אפיות, שהרי לכל אפיה יש צורך בהיסק חדש, ובינתיים גם אפו שתי נשים עיסותיהן, מכל מקום סובר רבן גמליאל שאין הבצק בא לידי חמוץ בשעור הזה. וחכמים אומרים, שלש נשים עוסקות בבצק, אחת לשה בתחלה - ראשונה, לפני שיתחילו השתים האחרות ללוש, ובשמתחלת לערף את עיסתה מתחלת חברתה, השניה, ללוש, ובשמתחלת הראשונה לאפות, והשניה לערף, מתחלת השלישית ללוש, שבאופן זה נמצאות כלן עוסקות בבצק בבת אחת, האחת אופה את שלה, ואחת עורכת את שלה, ואחת לשה את שלה. והינו דאמרינן - וזהו ביאור הברייתא שהובאה בגמרא, תנא, לשה - סיימה הראשונה ללוש, הרי היא מקטפת, וחברתה, השניה, לשה תחתיה. מקטפת - סיימה הראשונה לקטף, הרי היא אופה, וחברתה, השניה, מקטפת תחתיה, והשלישית לשה - מתחילה עתה ללוש. אופה - סיימה הראשונה לאפות, לשה - הרי היא מתחילה ללוש מחדש, וחברתה, השניה, אופה תחתיה, והשלישית מקטפת, וכך חוזרות חלילה - חוזרות על פעולות אלו שוב ושוב, ונמצא שלעולם אין בצק מונח בלא עסק, אלא או לשה או מקטפת או אופה, וכל זמן שעוסקות בבצק, אינו בא לידי חמוץ.

סג

אמר רב, קבא מלוגנא - שיעור קב שמשמשים בו בעיר 'לוגנא', לפסחא - הוא השיעור שמותר ללוש אותו בפסח, ואין חוששים שיחמיץ, אבל שיעור גדול מזה אסור ללוש בבת אחת, כיון שזו עיסה גדולה ביותר, ויש חשש שלא יעסקו בכולה ללא הפסקה, ותבא לידי חימוץ. וכן לחלה - וזהו השיעור של עיסה החייבת בהפרשת חלה, בכל ימות השנה.

מקשה על כך הגמרא, והא אפן תנן - והרי אנו שנינו במשנה (חלה פ"ב מ"ו), שיעור עיסה המכילה חמש רבעים של קב כלומר קב ורבע קמח ועוד מעט, חיבין בחלה [והיינו כיון שב'חמש רבעים' יש שיעור עשירית האיפה, והוא שיעור 'ערסתכם' האמור בענין הפרשת חלה, ויש צורך שיהא 'ועוד', כלומר מעט יותר, כדי שלאחר הפרשת החלה ישאר לאדם שיעור 'ערסתכם']. מתרצת הגמרא, הכי קאמר - כך היא כוונת רב, קבא מלוגנא קאי כי האי שיעורא - אותו 'קב' שמשמשים בו בעיר לוגנא הוא קב גדול והוא בשיעור חמש רבעים קמח ועוד.

אמר רב יוסף, וחינני נשי דידן - ואותן נשים שלנו, נהוג למיפא קפיזא קפיזא בפסחא - נוהגות לאפות בפסח שיעור קטן יותר, של שלש לוגין בלבד, כדי שלא יבואו לידי חשש חימוץ כלל. אמר ליה אבבי לרב יוסף, מאי דעתיה - וכי מה אתה סבור, שראוי לנהוג כן לחמרא, חמרא דאיתי לידי קלא הוא - והרי זו חומרא שמביאה לידי קולא, דקא מפקען ליה מחלה - שהרי בכך הם מפקיעות את העיסה מחיוב הפרשת חלה. השיב לו רב יוסף, דעבדן - שהיו נשים אלו עושות כרבי אליעזר, דתניא בברייתא, רבי אליעזר אומר, אף הלש עיסות הקטנות משיעור חיוב הפרשת חלה, הרודה - ומוציא את הלחמים מהתנור, ונותן את כולם לפל אחד, ויש

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

בלחמים אלו שיעור החייב בחלה, הפל מצרפן להתחייב בחלה, דבתיב (כמדכר טו יט) 'יהיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ואמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה ברבי אליעזר, וממילא אין מקום לחשש במה שנהגו לאפות עיסות קטנות, ולהמנע מחשש חימוץ, ולאחר האפיה לצרפן על ידי סל אחד ולחייבם בחלה. אמר ליה רבה, והא איתמר עלה - והרי שנינו על דברי רבי אליעזר אלו, שכך אמר רבי יהושע בן לוי, לא שנינו דין זה, שהסל מצרפם, אלא בכפרות של ככל, העשויות עגולות ורחבות, שמתוך כך נזשכות זו את זו - העיסות מתחברות זו לזו בעת האפיה, וכיון שיש חיבור בין הככרות הסל מצרפן להתחייב בחלה, אכל כעבין - פת העשויה מעיסה ארוכה וצרה, ואופים אותם כך בתנור, ואינן נדבקות זו לזו, לא - אין הסל מצרפן להתחייב בחלה [והרי רוב הנשים אופות כעבין, ולא ככרות (כדנו יהונתן)]. השיב לו רב יוסף, הא איתמר עלה - הרי שנינו על כך את דברי התנא החולק, שהרי כך אמר רבי חנינא, דברי רבי אליעזר, שהסל מצרף את הלחמים להתחייב בחלה לאחר האפיה, נאמרו אפילו אם נאפו כעבין, שאין נושכות זו מזו, ונמצא שאין כל חסרון בהנהגה זו.

⚡

משנה

משנתנו מבארת את דיני בצק שלא החמיץ לגמרי, לענין איסור 'בל יראה', ולענין אכילתו בפסח: 'שיאור', וזהו בצק שלא החמיץ לגמרי, ישירף - חייבים לשורפו לפני פסח. והאכלו בפסח פטור ממלקות או מכרת, כיון שלא החמיץ כל צרכו. 'סידוק', וזהו בצק שהתחיל להחמיץ ונעשו בו סדקים מחמת כן, ישירף לפני הפסח, והאכלו בפסח במזיד חיב כרת, לפי שזהו חמץ גמור שאסרה תורה. מבארת המשנה, איזהו 'שיאור', זהו בצק שהתחילו להיות בו סדקים, אפילו קטנים ביותר, כקרני חגבים - אחד לכאן ואחד לכאן. ואיזהו 'סידוק', זהו בצק שכבר יש בו סדקים רבים, עד שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי רבי יהודה, הסובר ש'קרני חגבים' זהו שיאור. וחכמים אומרים, זה נזה - בין בצק שנסדק כקרני חגבים ובין בצק שהתערבו סדקיו זה בזה, זהו 'סידוק' והאכלו חיב כרת. ממשיכים חכמים ומבארים, ואיזהו 'שיאור', שאין חייבים עליו כרת, כל שהכסיפו פניו של הבצק, באדם שעמדו שערותיו מחמת פחד, שהדרך היא שמכסיפים [מחויירים] פניו, אך אין בבצק זה סדקים כלל, ולכן אין חיוב כרת באכילת בצק זה, אלא רק חייבים לשורפו.

⚡

גמרא

הרי"ף מבאר את ההלכה במחלוקת זו שבמשנתנו: הא דתנן - מה ששנינו במשנה 'וחכמים אומרים, זה נזה האוכלו חיב כרת', תאמי לה בתוספתא בשם רבי מאיר, ואף על פי כן הלכתא כוותיה - הלכה כמותו, ואין אומרים שיחיד הוא ואין הלכה כמותו, משום דתנינן לה במתניתין - כיון שנשנתה שיטתו במשנתנו בלשון 'חכמים אומרים', הרי שכוונת המשנה שהלכה כמותו, ולכן נקטה את דבריו כדעת המרובים.

אמר רבא, מאי טעמא - מה טעמו דרבי מאיר, שאף אם היו בבצק סדקים רק כקרני חגבים יש חיוב כרת על אכילתו, לפי שאין לה כל סדק וסדק שנראה מלמעלה, שאין בו כמה סדקים מלמטה, ולכן אף שנראים למעלה

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

רק סדקים מועטים, כקרני חגבים, יודעים אנו שיש סדקים רבים בתוך עובי העיסה, והרי זה חמץ גמור, שחייבים על אכילתו כרת.

⚡

משנה

המשנה מבארת כיצד מקיימים מצות ביעור חמץ בשנה שחל ערב פסח בשבת. ארבעה עשר בניסן שחל להיות בשבת, והרי אסור לשרוף את החמץ בשבת, מבשרין את הכל - כל החמץ, בין חולין ובין תרומה, מלפני השבת, ב"ג ניסן, ומשאיר לעצמו רק כדי מזון שתי סעודות [אבל סעודה שלישית אסור לאכול חמץ, שהרי מחצות יום י"ד ניסן אסור לאכול חמץ], דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, מבערים את הכל בזמן, ב"ד ניסן, ואף שאסור לשרוף את החמץ בשבת, יכול לבערו על ידי שיתננו לבני אדם שיאכלו אותו, ואת התרומה יתן לכהנים שיאכלוהו. רבי אלעזר בר צדוק אומר, יש חילוק בין תרומה לחולין, את התרומה יבער מלפני השבת, כיון שרק הכהנים מותרים לאוכלה, ויש לחשוש שלא ימצא הרבה כהנים שיאכלוהו, וחלון יבער בזמן, כיון שיוכל למצוא בני אדם רבים שיאכלו את החמץ, ואף אם לא ימצא בני אדם יכול הוא להאכיל את החמץ לכלבים ולבערו בכך מן העולם.

⚡

גמרא

תניא בברייתא, אמר רבי אלעזר בר צדוק, פעם אחת שבת אבא ביבנה, וחל ארבעה עשר להיות בשבת, ובא זונן, שהיה ממונה של בית רבן גמליאל, ואמר, הגיע זמן לבער את החמץ, וחלכתי אחר אבא ובערנו את החמץ, ומוכח ממעשה זה כדברי רבי אלעזר במשנתנו, שיש חמץ המתבער בשבת עצמה, והיינו חולין, ושלא כדברי רבי מאיר שמבערים את הכל לפני השבת.

פוסק הר"ף את ההלכה: וקיימא לן כרבי אלעזר בר צדוק, שמבערים את החמץ בשבת עצמה, דקאי - שהרי הוא סובר כרבי אלעזר איש ברתותא, דהלכתא ברתותא - שנפסקה הלכה כמותו בגמרא [אמנם רבי אלעזר איש ברתותא אמר שמבערים 'את הכל' לפני השבת, ומשמע שאף את החולין יש לבער קודם השבת, תירץ הר"ן לעיל (פ"א דף ה. מפ"ה הכ"ף) שכוונת רבי אלעזר איש ברתותא לכל התרומות, בין טמאות ובין טהורות, אך לגבי חולין מודה הוא שמבערים בשבת עצמה. ועוד תירץ, שאף אם כוונתו גם לחולין, בזה לא פסקה הגמרא הלכה כמותו, אלא כדברי חכמים, שחולין מתבערים בשבת עצמה, ורק לגבי תרומה פסקה הגמרא הלכה כמותו].

⚡

שנינו בירושלמי (פ"ה ה"א), אמר רבי לוי, האוכל מצה בערב הפסח, זמן קצר לפני שהיא נאכלת לשם מצוה, הרי הוא כבא על ארוסתו בבית חמיו, קודם שנושא אותה כדן והיא מותרת לו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לזקה מכת מרדות מדרבנן, ולכן אף האוכל מצה בערב פסח, לוקה מדרבנן.

⚡

משנה

המשנה מבארת את דין האדם שאינו נמצא בסמוך לחמצו בערב פסח, ואינו יכול לבערו, ומביאה בזה שלשה חילוקים. ההולך בערב פסח לדבר מצוה, כגון ההולך לירושלים כדי לשחוט את פסחו, וכן ההולך

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

בערב פסח כדי למויל את בננו, וכן ההולך לאכול סעודת ארוסין [קידושין] בבית חמיו, שאף זו נחשבת כסעודת מצוה, ונזכר שיש לו חמין בתוך ביתו, אם יכול להספיק לחזור לביתו ולבער את החמץ ולחזור למצותו, וחזור ויבערנו כדין. ואם לאו, שאם יחזור כדי לבער את החמץ יפסיד את קיום המצוה, יבטל את החמץ בלבד, ואינו צריך לחזור ולבער.

אבל ההולך בערב פסח להציל יהודים מן הנזים - חייל של גויים, ולהציל מן הנזק שיעלה על גדותיו ומסכן חיי יהודים, ומן הדלקה, ומן המפלה, שבכל אלו יש פיקוח נפש, אפילו אם הוא יכול להספיק לחזור לביתו ולבער את החמץ ולחזור להצלה זו, לא יחזור, כיון שיש להחמיר אפילו בספק נפשות, אלא רק יבטל בלבד, שהרי מן התורה די בזה, וימשיך בדרכו להציל נפשות.

ההולך לשבות שביתת הרשות, כלומר, לשבות ביום טוב אצל חבירו, שאין בכך מצוה כלל, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, וחזור מיד לביתו כדי לבער את החמץ, ואף שמחמת כן לא יספיק ללכת לבית חבירו, כיון שמדרבנן אין די בביטול החמץ בלבד, אלא חייבוהו לבערו ממש.

ספרי

גמרא

אגב ענין סעודת מצוה ושביתת הרשות שהוזכרו במשנתנו, מביאה הגמרא מימרות בענין זה: תניא בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל סעודה שאינה של מצוה, אין תלמיד חכם רשאי ליחנות ממנה. מבררת הגמרא, בגוף מאי - מה היא הדוגמא לסעודה שאינה של מצוה, אומר רבי יוחנן, בגוף בת כהן הנישאת לישראל, ובת תלמיד חכם הנישאת לעם הארץ, דכך אומר רבי יוחנן, בת כהן הנישאת לישראל, אין זיווג עולה יפה. מאי היא - ומה קורה להם, אומר רב הדרא, מתקיים בהם הפסוק (ויקרא כז יג) 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו', ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה', כלומר, או שנעשית אלמנה או גרושה, או זרע אין לה - אינה יולדת. במתניתא תנא - בברייתא שנינו, או קברה בצעירותה, או קברתו בצעירותו, או מביאתו לידי עניות.

מקשה הגמרא סתירה בדברי רבי יוחנן: איני - והרי אין הדבר כן, והאמר רבי יוחנן - הרי רבי יוחנן עצמו אמר במקום אחר, הרוצה שיתעשר, ידבק בזרעו של אהרן, על ידי שישא בת כהן, ועל ידי זה כל שכן שתורה וכהנה יחד מעשרתו, הרי שהנושא בת כהן מתברך. מתרצת הגמרא, לא קשיא, הא - דברי רבי יוחנן האחרונים נאמרו בתלמיד חכם, ששבח הוא לאהרן שידבקו תלמידי חכמים בזרעו, ומתוך כך מתברך. והא - דברי רבי יוחנן שאמר שאין זיווג עולה יפה היינו בעם הארץ, שגנאי הוא לבת כהן שתינשא לעם הארץ, ואין זיווג עולה יפה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין השתתפות תלמיד חכם בסעודות רשות: תנו רבנן בברייתא, כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום, סוף שהוא מחריב את ביתו, ומאלמן את אשתו, כיון שמבקש הוא סעודות גדולות כפי שהורגל בהם, וגולה לשם כך למקומות רחוקים, ואשתו נשארת כאלמנה שבעלה חי, ומניחם את גזליו - ילדיו הקטנים, שמשאירם לבדם והולך לו, ותלמודו משתפחת ממנו, שמתוך ריבוי הסעודות אינו מספיק לחזור על תלמודו, ומחלוקות רבות עליו מחמת ששוכח את תלמודו, ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים, ושם אביו, ושם רבו, וגורם שם רע לבנו ולכן בנו עד סוף כל הדורות.

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

מביא הר"ף ברייתא נוספת בענין זה: וְנִרְסִינָן - ושנינו בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נב), אמר רבי אלעזר, למה תלמיד חכם דומה בפני עם הארץ, בתחילה דומה לקיתון - לכד של זהב, שעם הארץ מכבדו ביותר. ספר - דיבר] עמו, הרי הופחת כבודו בעיניו, ודומה בעיניו רק לקיתון של פסח. נחנה ממונו - נהנה התלמיד חכם מעם הארץ, דומה בעיניו לקיתון של חרם, פיון שנשבר שוב אין לו תקנה.

⚔

הגמרא מביאה ברייתא בגודל הענין להשתדך עם תלמידי חכמים: תנו רבנן בברייתא, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד חכם. וכן ימכור כל מה שיש לו, וישא בתו לתלמיד חכם. והטעם לכך שראוי להתאמץ כל כך לישא בת תלמיד חכם, שעל ידי זה, אף אם מת, מובטח לו שיהיו בנניו תלמידי חכמים, כיון שאשתו גדלה בבית תלמיד חכם, ובודאי תגדל את ילדיה לתורה. ואל ישא בת עם הארץ, שאם מת או גולה, יהיו בנניו עמי הארץ.

תנו רבנן בברייתא, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד חכם, וכן ימכור כל מה שיש לו וישא בתו לתלמיד חכם, מושל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל. ואל ישא בת עם הארץ, ואל ישא בתו לעם הארץ, מושל לענבי הגפן בענבי הגפן - פירות סרק הגדלים בקוצים, דבר פעור ואין מתקבל.

הגמרא מביאה ברייתא בענין גודל החסרון שיש בעמי הארץ: תנו רבנן בברייתא, ששה דברים נאמרו בעם הארץ, אין מוסרין לו עדות - אין מייחדים אותו לכתחילה להיות עד, כגון בקידושין או בגירושין. ואין מקבלין ממונו עדות אף בדיעבד, אם אירע וראה עדות, פסול הוא להעיד. ואין מגלין לו את הפסד, כיון שדרכו לילך רכיל ולגלות סודות. ואין ממונין אותו אפטרופוס על חיתומים, ואין מוסרין לו קפה של צדקה, לפי שהוא חשוד על הגזל. ואין מתלויין עמו בדרה, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים. ויש אומרים, אף אין מכריזין על אבדתו, כיון שנאמר (דברים כג ג) 'וכן תעשה לכל אבדת אחיד', ועם הארץ אינו נחשב 'אחיד', כיון שאינו מקיים מצוות כישראל כשר. שואלת הגמרא, ותנא קמא שבברייתא, אמאי לא תני - מדוע הוא לא שנה גם כן ש'אין מכריזין על אבדתו', כדעת ה"ש אומרים שבברייתא. משיבה הגמרא, קסבר - סובר תנא קמא שיש להכריז על אבדתו [אף שמעיקר הדין אין בזה חיוב השבת אבידה], וימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא - כיון שלפעמים יש לעם הארץ בן שהוא תלמיד חכם, ואכיל ליה - והוא זה שיהנה מהממון שהשיבו לאביו, ומנניין ביה - ויתקיים בו הפסוק (איוב כז יז) 'וכי יצדיק ילבש'. פוסק הר"ף: והלכתא היא בתנא קמא, שיש להכריז אף על אבדת עם הארץ.

מוסיף הר"ף ואומר: ואי קשיא לה - ואם יקשה לך הא דאמרינן התם - מה שאמרו במסכת חגיגה (כג.), במאן מקבלינן סהדותא האידנא מעם הארץ - כדעת מי אנו סוברים עתה, שאנו מקבלים עדות מעמי הארץ, במאן ברבי יוסי, האומר שאם לא נקבל עדות מעמי הארץ יש חשש שיתפקרו לגמרי ויצאו מכלל ישראל, ואם כן מוכח שעם הארץ כשר לעדות, ושלא כמבואר בסוגייתנו. מתוך הר"ף: החוץ עם הארץ דהתם לאו בעם הארץ דהקא הוא - אותו 'עם הארץ' האמור במסכת חגיגה אינו אותו 'עם הארץ' האמור בסוגייתנו, דאילו התם - שהרי שם מדובר בעם הארץ דליתיה במקרא ובמשנה - שאינו לומד מקרא ומשנה, אכל בדרה ארץ ובמצוות איתיה - אבל הוא עוסק בעבודתו ומקיים מצוות, בגוץ דלא חשיד אשבושתא ואנולנותא - וכגון שאינו חשוד על שבועת שקר או על הגזילה, ולא חדא אנפא מאנפי פסלנותא - ואין בו שום צד מצדדי פסולי עדות, ולכן מקבלים את עדותו. אכל עם הארץ דהקא - האמור כאן, דחשיד אכל חזי דאמרן הוא - מדובר בעם הארץ שלא רק שאינו עוסק בתורה, אלא גם אינו עוסק בעבודה לפרנסתו ואינו מקיים מצוות וחשוד

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ג

על שבועת שקר ועל הגזל ושאר עבירות, דהא - שהרי הוא חשוד על הנזכה, ולפיכך אין ממניין אותו אפטרופוס על נכסי יתומים, שמא יגנוב מהם. וחשוד נמי - והוא חשוד גם אשפיכות דמים, ולפיכך אין מתלויין עמו בדרך, שמא יהרגו. ועוד, שהוא חשוד על העריות, כדאמר רבי אלעזר על עם הארץ, שמתר לנזכרו - להורגו ביום הכפורים, והיינו כגון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה לעבור עמהם עבירה ביום הכפורים, ודבר זה נגרם לו מחמת בורותו, שאינו יודע הלכות והגיע לכך שהוא רודף אחריהם ביום הכפורים לעבור עבירה, שמתר להצילו בנפשו - שמותר להציל את הנרדפים על ידי הריגת הרודף, כדתנן במשנה בסנהדרין (עג.) 'ואלו שמוציאין אותם בנפשו, הרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכר, ואחר נערה המאורסה' וכו', אבל בעמי הארץ שאינם חשודים על כל העבירות הללו לא נאמר שהם פסולים לעדות, אף שאינם עוסקים בתורה.

סליקא להו אלו עוברין

